

KOŞU BANDI ÜRETİMİ KURAMININ YEŞİL YOL KARŞITI YEREL HAREKETE UYGULANMASI

Çağrı ERYILMAZ *

ÖZET

Bu çalışmanın amacı Yeşil Yol projesine karşı gelişen yerel çevre hareketini ekonomik büyüme-çevre koruma çelişkisi üzerinden incelemektir. Küresel kapitalizme uyum ve refah artışı amacıyla, sürekli ekonomik büyüme sürecindeki Türkiye’de enerji, maden ve yol gibi altyapı projeleri ülkenin dört bir yanında gerçekleştirilmektedir. Gelişmekte olan Türkiye’de gelir dağılımı adaletsizliğine rağmen refah artışını sağlayan bu süreç, kaçınılmaz biçimde çevresel bozulmalara neden olmakta ve özellikle yerelde maden, santral ve yol karşıtı çevre hareketlerini ortaya çıkarmaktadır. Doğu Karadeniz Yaylalarını birbirine bağlayan 2.600 kilometre uzunluğundaki Yeşil Yol Projesi de turizmi geliştirmeyi hedeflerken çevresel bozulmaya neden olacağı kaygısıyla bir çevre hareketine neden olmuştur. Bu çalışmada, ABD’deki benzer yerel çevre hareketlerine uygulanmış Koşu Bandı Üretimi Kuramına göre Yeşil Yol karşıtı hareketi üç başlık altında incelenmektedir. Ekonomik Büyüme-Çevre Çelişkisi başlığında ise gelişmekte olan ülke ekonomisinin doğal alanları kitle turizmine açarken 2.600 kilometre uzunluğunda ve normalden geniş olarak planlanan Yeşil Yol projesinin yerel yaşamı ve doğayı tehdit ettiği ortaya konmaktadır. Kullanım Değeri-Değişim Değeri Ayrımı başlığında ise yaylaların hayvancılık, dinlenme ve yerel pansiyonculuk şeklindeki kullanımını ile proje sonunda gerçekleşecek kitle turizminin getireceği refah artışı ve çevrenin bozulması öne çıkmaktadır. Projeye karşı olanlar kullanım değerini ve çevreyi korumayı savunmaktayken destekleyenler ise değişim değerinin getireceği refah artışını ve düzenli yapılaşmayı talep etmektedirler. Örgütlenme ve Medya başlığında Yeşil Yol projesine karşıt yerel hareketlerin barışçıl eylemlerinin başarıya ulaşmasında ulusal medyada yer alabilmelerinin ve yereli aşan bölgesel platformlar oluşturabilmelerinin önemi ortaya konmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yeşil Yol, çevrecilik, turizm, yerel hareket, Koşu Bandı Üretimi

ABSTRACT

This study aims to analyse the environmental grassroots movement against Green Road Project through the dilemma of econom-

* Yrd. Doç. Dr., Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü.
ceryilmaz@artvin.edu.tr, cagridentiz@gmail.com

ic growth-conservation. Energy, mine and road like infrastructure projects are realized among the country that is in the process of continuous economic growth to adapt global capitalism and to increase welfare. This process of economic growth providing increase in welfare despite of inequality of income distribution, inevitably causes environmental degradation and generates environmental movements against mine, plant and road projects particularly in locals. While Green Road Project with 2.600 km linking East Black Sea Plateaus aims to develop tourism, it also ignites a grassroots movement due to concern for environmental degradation. This study examines the grassroots movement against Green Road Project under 3 topics through the perspective of the Treadmill of Production Theory that is used in similar movements in USA. The Contradiction of Economic Growth-Environment topic states that economy of developing country opens natural areas to mass tourism, however 2.600 km of wider road threatens local life and nature. Difference between Use Value and Exchange Value topic declares the tension between use of plateaus for animal husbandry, recreation and local tourism and income increase and environmental degradation due to mass tourism. People against the project defend the use value and environmental protection while others supporting Green Road ask for income increase and planned settlement. Organization and Media topic shows the effect of national media and regional organizations on success of peaceful actions of grassroots movements against Green Road Project.

Keywords: Green Road, environmentalism, tourism, grassroots movement, The Treadmill of Production

Son yıllarda Türkiye’de enerji, altyapı ve benzeri projeler ve bunlara karşı olarak yerelde gelişen ve ulusal ölçekte destek bulan çevreci hareketler dikkat çekmektedir. Özellikle kırsal bölgelerde bir yandan maden, yol, hidroelektrik, rüzgâr, termik ve hatta nükleer santral yatırımları hayata geçirilirken diğer yandan da bu projelerin bir kısmına karşı tepki olarak protestolar, basın açıklamaları ve yargı süreçleri gerçekleşmektedir. Doğu Karadeniz Yaylalarına yapılması planlanan ve 2015 yazı itibariyle inşaat çalışmalarını başlatan Yeşil Yol Projesi de yerel ve ulusal ölçekte tepkiyle karşılaşılarak ülke gündeminde öne çıkmıştır.

Özellikle 1980’lerden bu yana küresel kapitalizme entegre olmayı hedefleyen ve bu amaçla neoliberal politikalar uygulayan Türkiye’de bir yanda ekonomik büyüme ve refah artışı yaşanırken diğer yanda da çevre bozulması ve yıkımı gerçekleşmektedir. Bu süreçte orman, mera, deniz, kıyı ve nehir ekosistemleri ile tarım alanları büyüme ve kalkınma amaçlı projelerden olumsuz etkilenmektedir. Toplumda refah artışı ile desteklenen kalkınma süreci, 1980 sonrasında sivil alanda yer alabilen çevreci değerlerin de etkisiyle ciddi bir çevre hareketinin ortaya çıkmasına zemin oluşturmuştur. Otuz yılı aşkın süredir Türkiye kalkınma ve koruma ikilemi içindedir, bir yandan refah artışı beklentisiyle kalkınma projelerinden vazgeçeme-

mektedir diğere yandan ise doğal değerleri korumaya çalışmakta ve başarısız olmaktadır. Bu çerçevede Doğu Karadeniz Yaylalarını kıyıya inmeden 2.600 kilometrelik yol ile birbirine bağlayacak Yeşil Yol Projesi ile bölgede altyapının geliştirilerek turizm bölgeleri oluşturulması planlanmaktadır. Yerelde ise, özellikle Rize’de turizmin geliştirilmesi beklentisiyle projeyi destekleyenlere karşıt olarak hayvancılığın, küçük ölçekli pansiyon turizminin, yayla kültürünün ve çevrenin bozulacağı kaygısıyla bir çevre hareketi ortaya çıkmıştır.

Bu makalenin amacı kalkınma ve koruma ikilemini, Yeşil Yol Projesi örneğinde refah artışı talebi ve yerel çevre hareketi ilişkisi üzerinden analiz etmektir. Çalışmada ekonomik büyüme süreci ile çevre bozulması ilişkisini ortaya koyabilecek ve Türkiye’de çok az bilinen Koşu Bandı Üretimi Kuramı (Treadmill of Production Theory) kullanılacaktır.

Makalenin devamında öncelikle kavramsal çerçeveyi sağlamak üzere çevre hareketlerini analiz etmede kullanılan toplumsal hareket kuramları, çevre sosyolojisi yaklaşımları ve çevreciliğin ortaya çıkışı ve dönüşümü açıklanacaktır. İkinci olarak Koşu Bandı Üretimi Kuramı ve Yeşil Yol Projesi açıklanacaktır. Üçüncü olarak ilgili kuramın yerel çevre hareketleri analizinde ortaya çıkan üç başlık; *Ekonomik Büyüme-Çevre Çelişkisi*, *Kullanım Değeri-Değişim Değeri Ayrımı* ile *Örgütlenme ve Medya* çerçevesinde Yeşil Yol Projesine karşı çıkanların ve destekleyenlerin çeşitli toplantılarda ve medyada ifade ettikleri görüşleri değerlendirilecektir. Sonuç ve değerlendirme bölümünde Yeşil Yol Projesi örneğinde kalkınma ve koruma çelişkisi analiz edilecektir.

1. Toplumsal Hareketler ve Çevre

Staggenborg (2012) literatürdeki toplumsal hareket kuramlarını *Kolektif Davranış*, *Kaynak Hareketliliği* ve *Yeni Toplumsal Hareketler* başlıkları altında toplamaktadır. Kolektif davranış yaklaşımında dört kuram öne çıkmaktadır. İlk olarak, sembolik etkileşimcilik etkisindeki *Chicago Okulu*’nun kolektif davranış yaklaşımına göre bireylerin nasıl ortak hareket ettikleri, hedef belirledikleri, yeni örgütsel yapılar, kültür ve anlamlar oluşturdukları incelenir. İkinci olarak, *Smelser*’ın *kolektif davranış* kuramında yapısal gerilimler toplumda farklı bir çözüm inancının yayılmasına neden olur ve çeşitli olayların birikimi sonucunda eyleme geçilir. Üçüncü olarak *Kitle Toplumu* yaklaşımına göre, toplumdan ve politik yapılardan izole olmuş bireyler kendilerine kimlik ve aidiyet bulmak için toplumsal hareketlere katılırlar. Son olarak, *Görelî Yoksunluk* kuramında ise toplumda yaşanan gelişmeler beklentileri yükselttiğinde bireyler, mevcut durumlarından yakınıp yoksunluklarını gidermek için toplumsal hareketi oluştururlar. 1960’larda, kolektif davranış kuramlarının eleştirilmesiyle ortaya çıkan ve Amerika’da etkin olan ikinci grup toplumsal hareket kuramları içinde *Kaynak Hareketliliği* öne çıkmıştır. Buna göre toplumsal hareketin oluşması için mevcut toplumsal gerginliklerin yanında gerekli kaynak, örgüt ve fırsatlar da gereklidir. *Politik Süreçler* kuramı ise hareket ile devletin ilişkilerini ve politik fırsatların rolünü vurgulamaktadır. Son olarak Avrupa’da etkin olan *Yeni Toplum-*

sal Hareketler kuramı 'post-endüstriyel veya ileri kapitalist toplumlardaki' barış, toplumsal cinsiyet, çevre ve öğrenci hareketlerini içermektedir. Bu yeni hareketler, eski endüstriyel toplumun işçi hareketlerinden yapı, içerik ve ideoloji olarak farklıdır (Staggenborg 2012: 13-26). Buna rağmen, *Politik Ekonomi* kuramı kapitalist toplumlarda emek-sermaye çelişkisine dayalı biçimde ve sınıf hareketi çerçevesinden analiz yapmaktadır. Ekonomi temelli politik ekonomi kuramından farklı olarak *Kültür Kuramı*, sembollerin ve imgelerin toplumsal hareketi büyütmesini vurgulamaktadır (Macdonis 2012: 612, 615). Bu çerçeveye göre çevre hareketleri ortaya çıktıkları 1970'lerin maddiyat sonrası bağlamına uygun olarak, genelde ekonomi ve sınıf kategorileri yerine kimlik ve değer üzerinden değerlendirilmekte ve Yeni Toplumsal Hareketler yaklaşımı ile analiz edilmektedir. Bu makalede ise küresel ve ulusal ekonominin yereldeki etkileri temel alınacaktır, ancak sınıf hareketi odaklı Politik Ekonomi kuramı yereldeki çevre hareketleri için yeterli değildir. Buna göre, yerel çevreci hareketi ekonomi temelinde açıklayabilmek için çevreci hareketlere ve çevre sosyolojisi kuramlarına bakmak gerekmektedir.

Çevre hareketi ilk örneklerinin görüldüğü 19. Yüzyılda, doğal parkların ve vahşi yaşamın korunmasını amaçlamaktadır. Endüstrileşme ve kentleşmenin yaygınlaştığı 20. Yüzyılın ikinci yarısında ise Batı ülkelerindeki barış, kadın ve sivil haklar gibi konulardaki protesto döngüsünün etkisiyle yeni bir nitelik kazanmıştır. Özellikle kadın hareketinin çevre kirliliği konularına ilgi göstermesi ve diğer hareketlerden alınan "eylemci, taktik ve enerji" ile çevre hareketi genişlemiş ve kendi protestolarını gerçekleştirmiştir. 1970'de kutlanan ilk *Dünya Günü*¹ ile medya ve toplumda bilinirliği ve meşruiyeti artmıştır. 1970'lerde bugüne kadar ulaşacak olan Dünya Dostları² ve Yeşilbarış³ gibi etkin, yaygın ve tanınmış çevre örgütleri kurulmuştur. 1972'de Birleşmiş Milletler tarafından Stockholm'de düzenlenen Dünya Çevre Konferansı⁴ ve ayrıca ortaya çıkan çevre hareketinin de etkisiyle, çevre koruma konuları yasal mevzuata ve devletlerin politikalarına eklenmiştir (Staggenborg 2012: 137-140).

Takip eden on yıllarda hızla büyüyen ve gelişen çevre hareketi içinde örgütlenme, strateji ve etkinlik konularında farklılıklar oluşmaya başlamıştır. Çevre örgütleri yıllar içinde profesyonel çalışanları olan bürokratik yapılar geliştirilerek devlet kurumları ile uzun dönemli ilişkiler kurmuşlardır. Özellikle gelişmiş ülkelerde yüzbinlerce üye sayısına ve mali desteğe ulaşan Dünya Doğayı Koruma Vakfı⁵ ve Yeşilbarış gibi örgütler ülke politikalarında aktif rol oynamaya başlamışlardır (Staggenborg 2012: 147-149). 20. Yüzyıl içindeki en başarılı ve kalıcı toplumsal hareketlerden olan, 1850lerden bu

¹ <http://www.earthday.org/about/the-history-of-earth-day/> (05.06.2016)

² Friends of the Earth, www.foe.co.uk (25.06.2016)

³ Greenpeace, www.greenpeace.org (25.06.2016)

⁴ <http://www.unep.org/Documents.Multilingual/Default.asp?DocumentID=97>, <http://www.unep.org/documents.multilingual/default.asp?documentid=97&articleid=1503> (05.06.2016)

⁵ <http://www.worldwildlife.org/> (05.06.2016)

yana korumacılıktan çevreciliğe ve son olarak ekolojiye evrilen Amerikan çevre hareketi içinde, korumacı nitelikteki Sierra Kulübü ve Ulusal Vahşi Yaşam Federasyonunun yanı sıra çevreci eğilimde Dünya Dostları ve Çevre Politikası Enstitüsü gibi ana akım büyük örgütler ortaya çıkmıştır (Mertig vd. 2002: 448-470). Bu kuruluşların etkisiz, profesyonel ve merkezleşmiş olduklarına dair eleştiriler sonucunda, 1970'lerde *radikal/doğrudan eylem grupları* ve *taban hareketleri/çevresel adalet grupları* ortaya çıkmıştır. Çevresel adalet grupları çevre sorunları ile sınıfsal ve etnik ayrımcılığın ilişkisi üzerinden toplumsal eşitlik temelinde mücadele etmektedir. Taban hareketleri ise "arka bahçemde değil"⁶ adıyla yerelci ve bencil olarak görülmektedirler. Merkezi yapılara karşı oldukça eleştirel olan yerel gruplar bölgesel ve ulusal ölçekte koordinasyon görevini yapan Sağlık, Çevre ve Adalet Merkezi gibi kurumlar oluşturmuştur. Taban hareketleri vatandaş katılımının artmasını sağlayan, yerel topluluklara destek veren ve çevre sorunlarını engelleyebilen yapılarıyla başarılı bulunmaktadırlar (Freudenberg vd. 1992; akt. Mertig vd. 2002: 472).

Gould ve arkadaşlarına göre (1996: 1-2) çevrecilik içinde 1980'lerle birlikte üç farklı hat ortaya çıkmıştır. İlk grup *eski düzen korumacılarıdır*; Sierra Kulübü gibi geleneksel hareket örgütlerinde ve yerel eğitim merkezleri ile toprak koruma çabalarında etkindirler. İkinci grup ise ekosistem yıkımı ve ırkçılık arasındaki bağlantıyı vurgulayan *çevresel adalet* hareketidir. Diğerleri kadar ilgi görmeyen ve akademik çalışmalara konu olmayan üçüncü grup ise Gould ve arkadaşlarının "vatandaş-işçi grupları" olarak tanımladığı hareketlerdir. Genelde önceden politik etkinliklere katılmamış çalışan orta sınıf üyelerden oluşmaktadırlar. Kentlerde banliyölerde ve kırsal alanlarda ise endüstriyel özelliğini kaybetmiş kasabalarda etkindirler. Diani ve Donati (1999) 1980 sonrasında Batı Avrupa'daki çevre örgütlerinin farklılaşmasını kaynak hareketliliği ve politik etkinlik yaklaşımları çerçevesinden incelemişlerdir. İngiltere, İtalya, İrlanda, Fransa ve Almanya'yı kapsayan araştırma sonucunda, geleneksel baskı grubu biçimindeki çevre örgütleri profesyonelleşmiştir. Devlet ve özel sektörle çatışmadan uzak durarak lobi faaliyetlerine yönelmektedirler. Yereldeki hareketlerde de çatışmacı yaklaşım ve protesto etkinlikleri artmaktadır. Türkiye'de TEMA, Doğal Hayatı Koruma Vakfı, Doğa Derneği ve Greenpeace Akdeniz üzerine yaptıkları çalışmada Parker ve arkadaşları da (2013: 766-768) benzer sonuçlara ulaşmaktadır.

Çevreci hareketin gelişimini, zamanla farklılaşmasını ve yerel hareketlerin ortaya çıkışını inceledikten sonra, çevreci yerel hareketleri ekonomi temelinde analiz etmek amacıyla Çevre Sosyolojisi kuramları (Hannigan 2006) incelenebilir. 20. Yüzyılın ilk yarısında Chicago Okulunda geliştirilen *Kent Ekolojisi* yaklaşımı ekolojinin temel ilkelerini kent yaşamına uygulamıştır. Yüzyılın ikinci yarısında geliştirilen *Çevrenin Rekabet Eden İşlevleri* kuramında ise doğa insan türü için ikmal, yaşam ve atık işlevleri üzerinden değerlendirilmektedir. İşlevlerden birinin diğerleri aleyhine gelişmesi veya

⁶ "Not in My Backyard"

hepsinin büyüyüp doğanın taşıma kapasitesinin aşılması çevre sorunlarına neden olmaktadır. Modernizm eksenindeki ilk açıklama ise *Ekolojik Modernleşme* Kuramından gelmektedir, buna göre çevre sorunlarının çözümü mevcut endüstriyel toplumun yok edilmesinden değil bilim ve teknoloji aracılığıyla çevresel düzenlemelerin ekonomi-politik sisteme eklenmesinden geçmektedir. *Risk Toplumu* tezi ise modernizme eleştirel yaklaşmakta, bilime, teknolojiye ve ilerlemeye olan güvenin yerine çevresel riskleri azaltmaya yönelik olarak sivil toplumunun önde yer aldığı düzenlemeleri önermektedir. Diğerlerinde olmayan ekonomi-politik perspektifine sahip *Üretim Döngüsü* kuramına göre, sürekli büyümek zorunda olan ekonomik yapı ekosistemi ve taşıma kapasitesini tehdit etmektedir. Aşırı üretim ve tüketim nedeniyle kaynak yokluklarıyla karşılaşıldığında üretimi düşürme yerine yeni sömürü alanları açılarak büyüme tercih edilmektedir. Ekonomik gelişme ve çevre koruma hedefleri arasında kalan devlet kurumları, 19. yüzyıldaki Amerika'ya benzer biçimde çevre korumada etkisiz kalıp kalkınma projelerine ağırlık vermektedirler (Hannigan 2006: 16-28). Buna göre Risk Toplumu yaklaşımı çevre sorunlarının çözümünde yerel hareketleri öne çıkarmaktadır ancak ekonomi temelli bir analiz yapmamaktadır. Bu eksiği giderecek olan Koşu Bandı Üretimi Kuramıdır.

Koşu Bandı Üretiminde sermaye, emek ve devletin ortaklığında ekonomik büyümenin gerçekleşmesi ve böylece yeni iş olanaklarının ve toplumsal refahın sağlanması amaçlanmaktadır (Longo ve Baker 2014: 434). Ekolojik modernleşme ise ekonomik alanın yanı sıra yönetim alanını ve sivil toplum, bilim ve teknolojiyi içeren sosyo-kültürel alanları da kapsamaktadır. Koşu Bandı Üretimi Kuramı ekonomik alana odaklanmıştır (Fisher 2002: 62). Zira, Ekolojik Modernleşme yaklaşımının aksine üretim ve tüketim süreçlerinde karar alma noktasında ekonomik etkenler belirleyici görülmektedir (Schnaiberg 2002: 16).

Koşu Bandı Üretimi eleştirisi ana akım çevreci hareketler içinde kabul görmemiştir. Aksi durumda güçlü bir hareket geliştirebilecekken ana akım çevrecilik, 1980'lerin ve 1990'ların "yeni-koşu bandı" değerlerini benimseyerek esnek ve piyasa tabanlı çözümler kabul etmektedir. Diğer yandan güney ülkelerinin çevrecilik anlayışı içinde ise üretim süreçleri ile yaşam alanı mücadelesi ilişkisi kabul edilmektedir (Gould vd. 2003: 43-49).

2. Yeşil Yol Projesi ve Tepkiler

Doğu Karadeniz Projesi Bölge Kalkınma İdari Başkanlığı'na (DOKAP) göre Yeşil Yol Projesi⁷ 1990'lardan bu yana Kültür ve Turizm Bakanlığınca yürütülen turizm master planlarının 2007-2009 döneminde tek bir çatı altında toplanmasıyla oluşturulmuştur. Proje zaman içinde genişleyerek toplam 8 ili; Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon, Artvin, Bayburt ve Samsun'u içine almıştır. Yetersiz ulaşım ve sezon kısılalığı nedeniyle "yaylacılık yapan yerel halkın gelir düzeyinin artırılması" ve kısıtlı kalan turizmin geliştirilmesi için planlanan yolun asıl adı ise Yeşile Yolculuk'tur ve zamanla Yeşil

⁷ <http://www.dokap.gov.tr/yesil-yol/> (17.06.2016)

Yol'a dönüşmüştür. Toplam 2.600 kilometre uzunluğundaki projenin 1.000 kilometrelik bölümü Karayolları Genel Müdürlüğü'ne bağlıdır, 500 kilometrelik bölümde çalışmalar tamamlanmıştır ve kalan 1.100 kilometrelik bölümde "iyileştirme çalışmaları" planlanmaktadır. DOKAP kapsamında İl Özel İdareleri ve Büyükşehir Belediyelerinin yürüttüğü inşaat sürecinde yeni bir yol açılmadığı ve eski yolların "standartının yükseltildiği", "koruma-kullanma dengesi" çerçevesinde doğal, mimari ve tarihi değerlerin gözetilerek sürdürülebilir turizmin geliştirilmesinin hedeflendiği vurgulanmaktadır. Bu çerçevede, 8 ilin yaylalarının birleştiren proje tamamlandığında 5 adet Kültür ve Turizm Gelişim Bölgesi ve 33 adet Turizm Merkezi aracılığıyla yerli ve yabancı turistlerin bölgeye akışı ve turizm potansiyeli artabilecektir. Turizm merkezleri imara açılacak ve "doğaya saygılı, doğayla bütünleşmiş" yapılarla "yaylalardaki yapılaşmaya bir düzen getirilecek" ve "kentsel dönüşüm gibi kırsal dönüşüm sağlanacaktır". Buna göre, 2016 yılı içinde Yeşil Yol projesi güzergâhındaki turizm yatırımları 8 milyon TL civarındaki ödenek ile desteklenmesi planlanmıştır⁸.

Yeşil Yol Projesi, 2010 yılında Karadeniz Yaylalarını Birleştirme Projesi ve Doğu Karadeniz Turizm Odaklı Kalkınma Planı⁹ olarak gündeme geldiğinde, yerel ve ulusal çevre örgütlerinden tepkiler gelmeye başlamıştır. 2013'ün Nisan ayında Rize'de Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından düzenlenen Fırtına Vadisi Sempozyumu'nda¹⁰ turizmin geliştirilmesi başlıklarıyla yine gündeme gelmiştir. Bu gelişmeleri takiben proje kırsal alanda turizm ve kalkınma açısından desteklenmesine rağmen yapılaşma, madencilik ve yaylacılığın engelleneceği kaygısıyla eleştirilerle karşılaşmıştır¹¹ (Danış 2016: 9-16). Bu kapsamda özellikle Rize'de inşaat sürecinin fiziksel olarak engellenmesi, projeyi yargıya taşınması ve sempozyum düzenleyerek kamuoyu dikkatini ve desteğini sağlama öne çıkmaktadır.

Yeşil Yol Projesinin Rize-Yukarı Kavrun Yaylası'nda başlayan yol çalışmasına karşı 2 Haziran 2015'den başlayarak 50 gün süren yerel bir direniş gerçekleşmiştir. Yol düzenleme işleminin izinsiz ve yanlış yerde yapıldığını iddia eden direniş, şiddetten uzak durarak barışçıl biçimde inşaat etkinliklerini engellemeye çalışmıştır. Bunun karşısında güvenlik kuvvetlerinin müdahalesi de şiddet içermemektedir ve yol çalışmasının engellenmesini önlemeye yönelik olmuştur (Danış 2016: 20, 94-96, 109). 11 Temmuz 2015'te Rize-Samistal Yaylası'ndaki yol çalışmasına karşı duran yerel halk ve çevreciler içinde yer alan Havva Bekar'ın jandarma önündeki oturur haldeki fotoğrafı ve "ben halkım" sözü medyada geniş yer bulmuş¹² ve yukarıda açıklanan Kültür Kuramı'nın öngördüğü biçimde Yeşil Yol karşıtı

⁸ <http://www.rizevizyon.com/haber/dokaptan-yesil-yol-turizm-yatirimlarina-8-milyon-destek/6315/> (19.06.2016)

⁹ <http://www.haber61.net/bolgesel/d-karadenizin-turizm-mastir-plani-h63061.html> (22.06.2016)

¹⁰ <http://bolge12.ormansu.gov.tr/12bolge/Files/Sempozyum%20Program.pdf> (17.06.2016)

¹¹ <http://www.atlasdergisi.com/gundem/yesil-yol-nereye-cikar.html> (21.06.2016)

¹² <http://www.hurriyet.com.tr/yesil-yol-icin-komando-esliginde-is-makinesi-getirdiler-rizeli-yine-dur-dedi-29521250> (22.06.2016)

hareketin simgesi haline gelmiştir. Sonrasında projenin Rize kısmına 23 Haziran 2015'te dava açılmıştır. 9 Aralık 2015'te Danıştay'da Çevre Düzeni Planının yürütmesi durduruldu haberlerine¹³ karşın DOKAP yaptığı açıklamada Yeşil Yol Projesinin çevre düzeni planı dışında uygulandığını ve yerel idarelerce yürütüldüğünü açıklamıştır¹⁴.

Yeşil Yol'u durdurmak için protesto ve yargı sürecinin yanı sıra tartışmalara bilimsel temel ve kamuoyu desteği sağlamak amacıyla sempozyumlar da düzenlenmiştir. 1 Kasım 2014'te Helsinki Yurttaşlar Derneği de yerel aktörlerin ve sivil toplumun sürece katılımının artması amacıyla Rize'de bir toplantı düzenlemiştir¹⁵. 7 Ağustos 2015'te Rize-Şenyuva Köyünde projeye karşı olan Fırtına İnisiyatifi biyolog, orman mühendisi ve avukat gibi uzmanların katıldığı bir günlük Yeşil Yol Sempozyumu düzenlenmiştir. Projenin gerçekleşmesi halinde doğanın zarar göreceği, bu nedenle hayvancılığın ve turizmin azalacağı vurgulanmıştır.¹⁶ 7-8 Mayıs 2016 tarihlerinde Ankara'da Yaylaların Kardeşliği Platformu tarafından meslek odalarının, ulusal ve yerel çevreci sivil toplum kuruluşlarının da desteklediği "Yeşil Yol'a Dur De" adlı bir sempozyum düzenlenmiştir. Akademisyenlerin, avukatların, çevre haberleri yapan medya mensuplarının, meslek odaları temsilcilerinin ve çevre avukatlarının katıldığı sempozyumun amaçları arasında, projeye karşı yürütülen mücadeleye bilimsel verilerle desteklemek ve kamuoyu oluşturma öne çıkmaktadır.¹⁷

3. Koşu Bandı Üretimi Kuramı ve Yeşil Yol

Gould ve arkadaşları Koşu Bandı Üretimi Kuramını, ABD'de sulak alan koruma, kirlilik ve geri dönüşüm konusundaki üç yerel çevreci hareketin analizine uygulamışlardır (1996). Kuram ile pratiği birleştirdikleri alan araştırmaları *Ekonomik Büyüme-Çevre Çelişkisi, Üretim Değeri-Kullanım Değeri Ayrımı, Örgütlenme ve Medya* başlıkları halinde toplanabilir. Bu bölümde sırayla bu başlıklar açıklanmakta ve Yeşil Yol Projesine uygulanmaktadır. İlk başlıkta Türkiye'deki ekonomik büyüme süreci içinde Doğu Karadeniz yaylalarında turizmin geliştirilmesi projesi olarak Yeşil Yol incelenecektir. Üretim Değeri-Kullanım Değeri Ayrımı başlığında ise Doğu Karadeniz yaylalarının hayvancılık ve pansiyon işletmeciliğine dayalı ve dinlenme alanı olarak kullanımına karşı yolun genişletilmesi ile planlanan kitle turizminin etkileri tartışılacaktır. Örgütlenme ve Medya başlığında Yeşil Yol'a karşı

¹³ http://www.dha.com.tr/danistay-yesil-yola-ve-heslere-dur-dedi_1113391.html (22.06.2016)

¹⁴ <http://www.karadenizgazete.com.tr/bolgesel/dokap-tan-yesil-yol-aciklamasi-/83824> (23.06.2016)

¹⁵ <http://www.hyd.org.tr/tr/calismalar/demokratiklesme-ve-ozgurlukler/18-yerel-bolgesel-demokratik-yonetim-projesi/182-bolgesel-idare-ve-yerel-demokrasi-projesi-calisma-toplantilari-tamamlandi> (27.06.2016)

¹⁶ <http://www.yeryuzutanigi.com/cevre/yesil-yol-sempozyumu-yesil-yolla-piknik-turizmi-gelisir/> (21.06.2016)

¹⁷ <http://www.karadenizinsesi.com.tr/yesil-yola-dur-de-sempozyumu-84807h.htm> (23.06.2016)

hareketin yapısı incelenecek ve yerel çevreci hareketin ulusal basın ile ilişkisi ortaya konacaktır.

3.1. Ekonomik Büyüme-Çevre Çelişkisi

Koşu Bandı Üretimi hem Kuzeyin endüstrileşmiş hem de Güneyin az endüstrileşmiş ülkelerinde sermaye ve güç akışının yanı sıra doğal kaynakların ve insan emeğinin emildiği süreçleri tarif etmektedir (Gould vd 1996: Xiii). Koşu Bandı Üretimi Kuramının ortaya çıkışı, Schnabierg'in 2. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'deki çevresel bozulmasının nedenlerini açıklama çabasına dayanmaktadır. Çevre sorunlarının kaynağı olarak gösterilen 1945-1975 dönemindeki üretim artışı, iddia edildiği gibi nüfus artışından ve teknolojinin hızlı gelişmesinden kaynaklanmamaktadır, aslında üretim artışı döngüsünün sonucudur. 20. Yüzyılın ikinci yarısından sonra ekonomi odaklı yaklaşımlar tüketimi ve kültürel alanı öne çıkarmıştır. Ancak, Koşu Bandı Üretimi Kuramı tüketim karşısında üretime odaklanmaktadır, zira bireylerin, toplumun ve kurumların tüketimi üretimle sınırlıdır. Dahası, tüketicilerin satın alma tercihleri, ekonomik yapı ve politik gücün ortaklığında üretim ve dağıtım süreçleri tarafından belirlenmektedir (Gould vd. 2003: 2-6).

Koşu Bandı Üretimi Kuramına göre amaç toplumsal refah kazanımlarını artırmak veya en azından korumaktır, bunun için de endüstriyel tüketimi, ekonomik gelişmeyi ve tüketimi arttırmak gerekmektedir. Büyüme sınıra dayanıp durduğunda üretim daha da artırılmaya çalışılmaktadır ve böylece büyüme krizlerini daha da büyüterek aşmaya çalışan döngüsel bir yapı, yani Koşu Bandı Üretimi oluşmaktadır. Ancak bu sürekli büyüme süreci doğa yıkımına ve doğal kaynakların kirlenmesine ve azalmasına neden olmaktadır. Yerel, bölgesel, ulusal ve ulus ötesi ölçekte işleyen bu koşu bandı üretiminin dünyada erişemediği "çok az ekosistem" kalmıştır (Gould 1996: 5-7, 198). Sonuçta, sürekli büyümek zorunda olan kapitalist üretim süreci ham maddelerin kısıtlı olması nedeniyle çevre sağlığını ve korumayı tehdit etmektedir (Long 2014: 268).

"Liberal endüstriyel toplumlarda ekolojik kısıtları yönetmenin ikilemlerinden birisi, özel sermaye ve kamu kurumlarının ekonomik büyüme talepleri ile vatandaşların kamu sağlığını, doğal alanların dinlenme ve estetik getirilerini koruma isteklerini tatmin etme ihtiyacı arasındadır. Bu sorun, büyüyen endüstriyel üretimin ekonomik mantığı ile doğal sistemleri koruyan ekolojik ilkeler arasındaki keskin farklılıklardan kaynaklanmaktadır." (Gould 1996:5)

Türkiye'de 1980'lerde başlayan ve 2000'lerle birlikte etkisi artan ve hızlanan neoliberal kalkınma politikaları Koşu Bandı Üretimini gerektirmektedir. Zira küreselleşen kapitalizme uyum sağlamak için gelişmekte olan ülke ekonomisi sürekli büyüme amacındadır ve büyüme oranını en az %5 civarında tutmaya çalışmaktadır. Ancak, sürekli büyüme süreci ülke çapında ciddi ve yaygın ölçekte çevre bozulmalarına neden olmaktadır. Sonuçta Türkiye'de 1980 sonrası dönemde çevre hareketinin gelişmesine zemin oluşturmuştur. Kalkınmaya ve refahı arttırmaya çalışan ülkede, doğal

değerler Koşu Bandı Üretimi Kuramına uygun biçimde zarar görmekten kaçamamıştır. İşte bu kalkınma ve çevre bozulması ikilemi içinde, sürekli büyümek durumunda olan ekonominin gerektirdiği altyapı projeleri içinde yol ve enerji yatırımları öne çıkmıştır.

Sinop'tan Artvin'e toplam 693 kilometre uzunluğundaki Karadeniz Sahil Yolu¹⁸ bölgenin ulaşımını kolaylaştırıp ekonomik gelişmenin önünü açarken kıyı ekosistemlerine geri döndürülemez biçimde zarar vermiştir ve günümüzdeki sel baskınlarından sorumlu tutulmaktadır¹⁹. Sürekli artan enerji ihtiyacı için gerekli kömür, hidroelektrik ve rüzgâr santralleri ülkenin kırsal alanlarında binlerce noktada planlanmış ve yüzlerce tesis bitirilmiş ve faaliyete geçmiştir. Bu süreçte enerji arzı ve refah artarken yerelde orman, dere ve çayır ekosistemleri, tarım, hayvancılık gibi yerel geçim kaynakları ve insan sağlığı zarar görmüştür. Kalkınma-çevre ikileminin sonucunda Bergama'da altın madenine karşı hareketten başlayarak hidroelektrik (HES), rüzgâr enerjisi (RES), kömür ve nükleer santralleri ile maden projelerine karşı olarak çok canlı ve etkin bir yerel çevre hareketi ortaya çıkmıştır.

Türkiye'deki yerel çevre hareketinin ilk örnekleri İzmir-Aliğa ve Muğla-Gökova'ya (Dural 2008) planlanan termik santrallere karşı gerçekleşmiştir. İzmir-Bergama'da altın madenine karşı ortaya çıkan yerel hareket (Kılıç 2002, Çoban 2004, Özen 2009 ve Kadirbeyoğlu 2010) sonuçta başarısız da olsa dikkat çekici eylemleri, ulusal çapta gördüğü ilgi ve uzun soluklu mücadelesiyle, bugün hala Türkiye'deki çevre hareketinin en çok bilinen örneğidir. 2000'lerle birlikte Mersin-Akkuyu'daki nükleer karşıtı hareket (Kadirbeyoğlu 2005) ve Sinop-Gerze'deki termik santral karşıtı hareket (Adaman, Akbulut ve Arsel 2015) ve HES karşıtı mücadele ile çevreci hareket ülkeye yayılmış (Hamsici 2010) ve özellikle kırsal alanda etkin olmuştur. Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi (Eryılmaz 2012), Kastamonu-Loç Vadisi (Arı 2013), Rize-Fındıklı (Şendeniz 2012), Rize-Senoz, Çağlayan-Arılı ve İkizdere Vadileri (Dönmez 2013), Artvin-Şavşat (Tıkansak 2012) ve Muğla-Yuvarlakçay Vadisi (Ayyıldız 2015) HES karşıtı yerel mücadelenin önemli örneklerine sahne olmaktadır. Turizmin geliştirilmesi amacıyla planlanan Doğu Karadeniz Bölgesi yaylalarını birleştirecek Yeşil Yol Projesi ve oluşan tepkiler de bu çerçevede değerlendirilebilir.

Kalkınma projesi olarak planlanan Yeşil Yol Projesinin çevre kaygılarına rağmen bölge halkının gelir seviyesini artıracakları öngörülmektedir. Doğu Karadeniz Bölgesinde yayla turizminin en gelişmiş örneği olan Rize-Ayder Yaylasının bir sakini ise doğayı bozmadan kalkınmanın gerekliliğini ve refahın artmasını vurgulamaktadır²⁰:

¹⁸ <http://www.kgm.gov.tr/Sayfalar/KGM/SiteTr/Projeler/KaradenizSahilYolu.aspx> (27.06.2016)

¹⁹ <http://www.milliyet.com.tr/karadeniz-sahil-yolu-daha-cok-tartisilacak/gundem/gundem-detay/06.02.2012/1498434/default.htm> (27.06.2016)

²⁰ <http://www.cnnturk.com/tv-cnn-turk/programlar/yesil-doga/yesil-yol> (15.06.2016)

“Ülkenin her şeye ihtiyacı var. İnsanların da ihtiyacı var, dağa da ihtiyacı var doğaya da. Ama insanların yürüdüğü yerde her şey çok güzel oluyor diye bir şey olmaz. Bozulma oluyor. Ama bizim temennimiz beton olmasın. Ahşap, doğaya uygun yapılsın, insanlar da gelsin, gitsin. Neticede burası turizme açılmış, 500 bin-600 bin kişi geliyor senede. Gelir düzeyi artsın, ülkemizin kişi başına milli geliri 15 bin, 30 bin dolar olsun. Yunanistan 30 bin dolar, o kadar batık olduğu halde. Biz her şeye karşı olursak ülkemizi nasıl kalkındıracağız? Ben kendim kalkınmadıktan sonra, benim yanımdakiler ne yapacak? Ülkem kalksın ki, herkes ekme yesin, gelir düzeyi iyi olsun.”

Yeşil Yol Projesi, bölgede sadece bir turizm geliştirme planı olarak görülmemektedir, bütüncül havza yönetimi sürecinin parçası olarak enerji ve maden yatırımları için gerekli altyapıyı oluşturduğu (Danış 2016: 60) düşünülmektedir. Trabzon-Solaklı Vadisinin bir sakini Yeşil Yol’un madencilik ve HES projeleri ile ilgisinden endişe etmektedir ve gelecek turizmin alana refah getirmeyeceğini düşünmektedir²¹.

“Tam burda fizibilite çalışmasını yapmış bir maden şirketi var. Hemen alt tarafında da bir HES şirketi var. Onun altında zaten HES şirketinin çalışmaları var. Derebaşı’nda çok olaylı olan, itirazların yapıldığı bölge var. Şimdi bizim en büyük endişelerimizden biri, şu hat (Yeşil Yol) tam olarak belirginleştiği zaman, pat pat pat diye şirketlerin isimleri ortaya çıkmaya başlayacak. Bu bölgedeki turizm anlayışı hiç bir katkı sağlamayacak.”

Projeye karşı olan Fırtına İnisyatifi’ne göre yol inşaatı sonrasında yerelde büyüyecek turizm sektörü içinde büyük işletmeler, turlar ve oteller yerel turizm faaliyetlerinin yerini alacaktır (Danış 2016: 26). Buna göre pansiyona ve yerel turlara dayalı turizm, alanın sürdürülebilirliğine uygun olabilir, ancak büyüyecek turizm sektörü doğal yapıyı bozacaktır. Yukarıdaki örneklerle bakıldığında Yeşil Yol Projesi örneğinde Koşu Bandı Üretimi Kuramının öngördüğü Ekonomik Kalkınma-Çevre Çelişkisi belirgin biçimde görülmektedir.

3.2. Kullanım Değeri ve Değişim Değeri Ayrımı

Yerel hareketler genelde “taban²²” hareketleri olarak tanımlanır, ancak yerel ve demokratik anlamlarında kullanılsa da popülizme kayma tehlikesi hep vardır. Bu hareketler “arka bahçemde değil” olarak da açıklanmaktadır ve yerel eylemciler demokratik olmamakla, bencillik ve dar görüşlülükle ve yerel topluluk değerlerini ulusal çıkarların önüne koymakla suçlanmaktadır. Koşu Bandı Üretimi Kuramına göre bu anlayış aslında yerelde vatandaş ve işçi haklarını savunan mağdurları suçlamaktadır. Zira bu gruplar aralarındaki tüm farklılıklara karşın yerel kalkınmayı sağlamak ve hayat kalitelerini korumak amacıyla vatandaşlık haklarını kullanmaktadır. Vatandaş-işçi

²¹ Yerel-Bölgesel Politikaların Planlanmasında Söz Hakkımız: Yeşil Yol Projesi Toplantısı, 1 Kasım 2014, Rize. https://www.youtube.com/watch?v=UilpW5fq6_0&index=14&list=PLJrKltA4FVX1lQZRcVXSQNOENWQB5HOG8 (17.06.2016)

²² “grassroots”

olarak tanımlanan sakinler, aileleri ile birlikte yaşadıkları doğal çevreyi koşu bandı üretimi aracılığıyla kirletmekte veya yok etmektedir. Bu halde yerel halk vatandaş ve işçi kimlikleri arasında kalmıştır. Yerel ekosistemler vatandaş kimliği için *kullanım değeri* anlamını taşıırken, işçi kimliklerine yerel ekonomi içinde *değişim değeri* olarak görülmektedir. İnsanlar yaşadıkları ekosistemden doğrudan değil de koşu bandı üretimi üzerinden faydalandığında, ekosistemin sunduğu dinlenme, sağlık ve estetik hizmetler pazara ve piyasada geçerli mallara dönüşmektedir. Örneğin bir doğal park alanı ormana doğru genişletildiğinde kereste üretimi azalmakta ve değişim değeri düşmektedir. Diğer yandan koşu bandı üretimi ekonomisi pazara daha çok hakim olduğunda yerel ekosistemler daha çok zarar görmektedir. Bu durumda çoğu toprak sahibi kullanım değeri yerine değişim değerini tercih etmektedir. Kamu kurumları da doğal kaynakları koşu bandı üretimi sürecine dâhil etmeye çalışmaktadır. Ancak doğanın değişim değeri kullanım değerine baskın çıktığında ve temiz hava ile su bulunmadığında kamu kurumları vatandaşların gözünde meşruiyet kaybına yol açmaktadır. Bu ikilem içinde modern ulus-devletlerin çözümü çevresel yıkımı azaltan yeni teknolojilere yönelmektir. Koşu bandı üretiminin sınırsız biçimde hem değişim-değeri (üretim) hem de kullanım-değeri (geçim ve dinlenme) sağlaması beklenmektedir, ancak bu ekolojik ve toplumsal olarak imkansızdır (Gould vd.1996: 3-4, 15-16, 165)

Kitle turizmine kapılarını açan Ayder Yaylası ve Uzungöl gibi birkaç alanın dışında Karadeniz Yayıllarında turizm, ev pansiyonculuğuna dayanmaktadır. Turizmin yanı sıra yerel halk için dinlenme ortamı yaylalarda hayvancılık da yapılmaktadır. Yaylalarla hayvanlardan elde edilen süttten üretilen peynir, tereyağı ve yoğurt kasaba ve şehirlerde satılmaktadır (Danış 2016: 20-21, 49, 107). Rize-Yukarı Kavrun Yaylasındakilere göre yayla yolu için çok geniş olan 7 metre genişliğinde Yeşil Yol, yaklaşık 200 hayvanın otlamasını ve böylece yaylada hayvancılık faaliyetini engelleyecektir. Bir yaylanın sakini Yeşil Yol nedeniyle hayvancılığın biteceğinden endişe etmektedir²³:

“5 tane ineğim var benim. Bu sene bu yol geçtiği için yaylama bile gidemiyorlar... Çünkü yolları hep kesildi, yüksek yaptılar, duvar kurduklar. (Hayvanlar) Birbirine çatsalar, duvarın dibine düşer, benim hayvanlarıma yazık değil mi? Bir benim değil, bütün insanlara... Buradan yukarı devam ettikleri gibi deremiz bitecek, hayvancılığımız bitecek, yani buranın halkını bitirecekler. Başka insanlar gelip yabancılar, misal Araplar, Suriyeliler bile gelecek buraya yerleşecek.”

Başka bir yayla sakini, yol inşaatının halkın barınma imkanlarını kısıtlayabileceğini ve doğanın sunduğu rekreasyon hizmetinin yani kullanım değerinin düşeceğini vurgulamaktadır:

“Şimdi burdan 9 değil 6 metrelik bir yol geçtiğini düşün. En az 26 metrelik, dibi alındığı için bir kayma yapacak orda. Burdan baktığın zaman 30 metrelik bir kel şerit bu güzelliği bozup götürüp de gidecek.

²³ <http://www.cnnturk.com/tv-cnn-turk/programlar/yesil-doga/yesil-yol> (15.06.2016)

Ne gerek? Başka yer mi yok da gelmiş burda kel ediyorsun. Hem de bir kaya yuvarlandığı zaman bütün bu olaylar, sıkıntılar olacak. Niye doluruyorsun?"

Trabzon Çevre Gönüllüleri temsilcisi kullanım değeri niteliğindeki yerel kültür ve doğal güzelliğın yok olmasına yaşanmış bir örnek üzerinden karşı çıkmaktadır²⁴.

"Ben inşaat mühendisiyim. Ben yola karşı olamam, elektriğe karşı olamam. Ama yolun nasıl yapıldığı, ne amaca hizmet ettiği, neyi hedeflediği çok önemli. Kuzeyden güneye yol güzergahları var, bunlara hiçbir şekilde itiraz etmiyoruz. Ama öbür yandan bu dağlarda yaşayan bir kültür var. Bu kültürün yok edilebileceği bir tehlikeyle karşı karşıya olduğunu düşünüyorum. Bir örnek vereyim, Trabzon'daki Karadağ Yaylasına 80'lerden beri gidip gelen birisiyim... Yaylaya katırla çıkıyorduk, oğlumu omzumda taşıyarak çıkardığım günleri hatırlıyorum. Kadınlar sırtlarında otu aşağıya indirmesinler, 3-5 defa gidip gelmesinler diye bir yol yapımı gündeme geldi. Fizik gücümüzle çalıştık ve makine desteği vermeye çalıştık. Ve sonuçta 90'ların başında yol yapıldı. Sonra Karadağ Yaylası diye bir şey kalmadı. Tamamen yayla kent durumunda. Geleneksel ahşap mimarinin yerini tamamen beton almıştır... Amaçsız bir şeyi yanlış yaptığınız zaman, Doğu Karadeniz'in tabiatına ve doğal güzelliklerine büyük zarar verilebileceğini düşünüyorum."

Hayvancılık, rekreasyon, doğal güzellik ve dinlenme gibi kullanım değerlerinin zarar göreceğinden kaygı duyulmaktadır. Ayrıca projenin getireceği kitle turizmine ve değişim değerine karşı çıkmaktadır. Proje ile alanda firmaların yürüteceği madencilik ve yöreye refah getirecek 5 yıldızlı oteller, kış turizmi planlanmaktadır. Örneğın Rize, Ayder Yaylasındaki turistik tesisler gelişecek, sezon uzayacak, aile işletmesinden daha kurumsal işletmelere dönüşüm olacak ve personel çalıştırılabilecektir. Ancak bu süreçte toprağında geleneksel üretim yapan yerel halkın büyüyen turizm sektörü içinde hediyelik eşya satıcılığına dönüşme ihtimali de vardır. Ayrıca, bölge halkının sürecin dışında kalacağı kaygısı da vardır (Danış 2016: 23, 51, 124, 125). Yerel esnafın dışlanacağı endişesi mecliste araştırma önergesi olarak taşınmış ve Erzurum-Palandöken örneği vurgulanmıştır.²⁵

Projeye karşı olanlar değişim değeri için yol yapılmasına karşıdır, ancak kullanım değerini koruyacak ve geliştirecek biçimde mevcut yolların korunmasını desteklemektedirler. Örneğın, projeye karşı mücadele eden Fırtına İnisyatifi yola karşı değildir, bilakis mevcut yolların bakımlarının yapılmasını ve düzeltilmesini istemektedirler. Yerel halkın da benzer talepleri vardır. Böylece yaylalar mevcut hayvancılık ve turizm faaliyetlerine, yani kullanım değerine uygun olarak daha etkin biçimde kullanılabilir. Karşı çıkan ise madencilik ve kitle turizmi gibi alanın değişim değeri ola-

²⁴ Yerel-Bölgesel Politikaların Planlanmasında Söz Hakkımız: Yeşil Yol Projesi Toplantısı, 1 Kasım 2014, Rize. https://www.youtube.com/watch?v=dG_RrcUMohw&index=16&list=PLJrKltA4FVX1QZRcVXSQNOENWQB5HOG8 (17.06.2016).

²⁵ <http://meldaonur.net/?p=5124> (13.06.2016)

rak kullanılmasını amaçlayan geniş ve asfalt yol projesidir. Rize-Kavrun Yaylasının bir sakini değişim değeri için değil kullanım değeri için yol istediklerini vurgulamaktadır²⁶:

“Yola karşı değiliz, yol ile gelecek olan ranta karşıyız. Otellere, madenlere karşıyız, başka bir amacımız yok. Bizim yol istemeyip devletin yaptığı yola karşı çıkmak gibi bir amacımız yok zaten... Burdaki yerli halkın böyle (geniş) bir yola ihtiyacı yok, sadece yolun birazcık düzeltilmesi yeterli olabilir her açıdan.”

Yeşil yola karşı çıkanların yanında kullanım ve değişim değerinin gelişeceği beklentisiyle, projeyi destekleyenler de vardır. Rize Valiliğinin öncülüğünde muhtarlar ve sivil toplum kuruluşlarının katıldığı toplantının²⁷ sonucuna göre projenin ulaşımı ve hayvancılık faaliyetlerini kolaylaştıracağı ifade edilmiştir. Çevreye verilen zararlar da güzergâh, araç ve malzeme değişikliği ile en aza indirileceği öngörülmektedir (Danış 2016: 30). Yeşil Yol’un bölge halkının alandaki kullanım değerini koruyacağı ve artıracığı öngörülmektedir. Rize-Çamlıhemşin’den bir sakin de yayla yollarının kullanım değerini sağlamada olumlu yanlarını vurgulamaktadır.²⁸

“İçerisinde bulunduğumuz otel de dâhil olmak üzere burada bu yenilikler bu yol vasıtasıyla oluşmuştur. Efendim ‘yol kötülükler getirir’. Yol iyilikler de getirir, bunu da hesaba katmak zorundayız... Bundan 50-60 yıl önce yaylalara gitmek bir külfetti, eziyetti, işkenceydi; yaylalar perişanlıktı. Aşağılarda, köylerde kalmak çok daha tercih nedeniydi... Şimdi yaylaların cazibe merkezi haline gelmiş olması yolların biraz olsun katkısı ile olmadı mı? Efendim, yolun genişletilmesi ayrı bir olay... Yıllar önce olan işkence bugün keyif alanına dönüştü. Neyin vasıtasıyla? Biraz yolun, biraz elektriğin şunun, bunun vasıtasıyla... Her şeyi reddetmek vasıtasıyla bir yere varamayız”

Projenin alanda kullanım değerini geliştirmesinin yanı sıra değişim değeri sağlayacağı öne sürülmektedir. Örneğin, Rize-Samistal Yaylasında yol çalışmasına destek veren yayla sakinlerinin Yukarı Kavrun Yaylası gibi gelişmek ve turizm gelirinden faydalanma taleplerini (Danış 2016: 77, 92) Koşu Bandı Üretimine dahil olmak suretiyle, değişim değeri ile erişecekleri refah artışını istediklerini göstermektedir. Plansızca kitle turizmine açılarak bozulmuş Trabzon-Uzungöl’deki bir otel sahibi, Yeşil Yol projesini planlı ve imarlı bir kitle turizmi sağlayacağı gerekçesiyle desteklemektedir.²⁹

“Bugün Uzungöl bitmiştir, batmıştır. Dar alanda bir sürü otel yapıldı, sokakta yürüyemezsiniz bile. Plansızlık, imarsızlık orayı mahvetti. Yeşil Yol güzergâhındaki yerler bir an önce turizm alanı ilân edilip düzene kavuşmalı. Buraya butik oteller yapılmalı, en fazla 20 odalı

²⁶ <http://www.cnnurk.com/tv-cnn-turk/programlar/yesil-doga/yesil-yol> (15.06.2016)

²⁷ <http://www.gazetevatan.com/yesil-yol-krizi-buyuyor--808024-yasam/> (22.06.2016)

²⁸ Yerel-Bölgesel Politikaların Planlanmasında Söz Hakkımız: Yeşil Yol Projesi Toplantısı, 1 Kasım 2014, Rize. <https://www.youtube.com/watch?v=zzB7SoGnC8&list=PLJrKltA4FVX11QZRcVXSQNOENWQB5HOG8&index=13> (25.06.2016)

²⁹ <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/yesil-yolda-hangi-turizm> (22.06.2016)

oteller yapılmalı... Samsun'da elinize bir harita verilecek. Nerede konaklama yeri var? Nerede restoran? Nerede benzin istasyonu var? Ona göre kendinizi ayarlayacaksınız, dağdan dağa gelip bu doğayı görecek-siniz. Kitle turizminin buralara zarar vereceği doğru değildir. Tesisin olduğu yerde çöpü toplamak mümkündür. Tesis olmazsa çer çöp olur. Burası Uzungöl'den yedi kilometre, şimdi bir saatte geliyorsunuz. Yeşil Yol yapılıncaya 10 dakikada buraya gelinecek."

3.3. Örgütlenme ve Medya

Koşu Bandı üretimi yerel çevre hareketlerini dönüştürüp kendine entegre etmede başarılıdır. Örneğin, yerelde başlayan organik tarım hareketi zamanla kar amaçlı üretime ve şirket yapısına dönüşmüştür. Bu değişimi ancak yerel sivil toplum örgütlerinin üretim ve tüketim süreçlerine doğrudan katılımı engelleyebilir (Hessi 2003: 31) Koşu Bandı Üretimi Kuramına göre yerel hareketin oluşmasında üç konu öne çıkmaktadır; üyelerin ne kadar kaygılandığı, durum hakkında ne kadar bilgi sahibi oldukları ve ekonomik-politik etkinlikler ile ekosistemin bozulmasını ne kadar bağdaştırdıkları (Gould vd. 1996: 186). Buna uygun olarak Rize-Ayder Yaylasından bir pansiyoncu hızla gelişen turizm faaliyetlerine ve doğanın bozulmasının ekonomik yapı olan ilişkisini kaygıyla vurgulamaktadır³⁰.

"Şehir hayatını, modern hayatı benimsemiş olan insanlar o hayat şeklini buralara da taşımaya çalışıyorlar. İlla oradaki konforu, şehirdeki evlerdeki rahat ettikleri düzeni buraya taşımak istiyorlar ve bunların bedelleri çok ağır. Bu evleri yapmak için şuarsuzca kazılar yapılıyor, yollar açılıyor. Kötü, doğayla hiçbir şekilde örtüşmeyen malzemeler kullanılıyor. Daha fazla trafik, konfor, otel, lüks uğruna çok kıymetli şeyleri kaybediyoruz... Ortada bir para, turizm, sektör, kapitalist düzen var ve başka hiçbir şey konuşulmuyor. Ne doğa, ne güzel yaşamak, ne paylaşmak, ne hayattan zevk almak; hiçbir şey yok. Çok kıymetsiz, tatsız, değersiz bir dünya haline geldi. Bunun şehirlerden buralara akıyor olması, o kanserin buralara yayılıyor olması çok acı verici... 'Yaşlılar yaylalara çıkabiliyor yollar sayesinde' deniyor. Yaşlıların yol istediği falan yok, onlar zaten bir şekilde yollarını buluyorlar. Şehirden gelenler istiyor o yolu, çünkü alıştılar o konfora, burada da devam ettirmek istiyorlar. Konu bu, lütfen buraları da şehirleştirmeyelim, buralar kalsın. Her yer aynı olmasın."

Gould ve arkadaşları gerçekleştirdikleri üç alan çalışmasında çevrecilik içinde yaygın olan "küresel düşün, yerel davran" düşüncesinin yetersiz kaldığını görmüşlerdir. Zira sorunların kaynağı olan koşu bandı üretimi sadece yerel değil ayrıca bölgesel, ulusal ve ulus ötesi ölçeklerde etkin olmaktadır. Yine de başarılı bir hareket için yerel ayak gereklidir. Yerel grupların bölgesel ve üzeri ölçeklerde başarılı olabilmesi için yerel ötesi bir yapının koor-

³⁰ Yerel-Bölgesel Politikaların Planlanmasında Söz Hakkımız: Yeşil Yol Projesi Toplantısı, 1 Kasım 2014, Rize. <https://www.youtube.com/watch?v=ll0kl80XZil&list=PLJrKltA4FVX11QZRcVXSQNOENWQB5HOG8&index=1> (19.06.2016)

dinasyonu gerekmektedir. Toprak kullanımını konusunda yerel mücadeleleri koordine eden Sierra Club, su kirliliği konusunda yasal düzenlemeler için lobi faaliyeti yapan ve bilgi edinmeyi sağlayan yerel hareketleri birleştiren Great Lakes United ve atık salınımı konusunda yereldeki geri dönüşüm çalışmalarını destekleyen Environmental Defense Fund bu bölgesel koordinasyon yapılarına örnek verilebilir (Gould vd. 1996: 172-182) Yeşil Yol Projesi karşıtı harekete baktığımızda, Rize-Samistal Yaylasındaki direniş yakınlardaki yaylaların yanı sıra kolektiflerin, partilerin ve diğer inisiyatiflerin destek vermesi ve ortak hareket etmesi beklenmektedir (Danış 2013: 71). Projeye karşı gelişen Yaylaların Kardeşliği Platformu bu anlamda iyi bir örnek teşkil etmektedir. Alanda etkin olan Fırtına İnisiyatifinin “diğer inisiyatiflerle ve şehir örgütlenmeleriyle” etkileşim içine girmesi ve proje kapsamı kalan alanlarda “kendi yerellerini korumaya çalışan halk ve diğer örgütlü hareketlerle birleşme imkânı” bulması amacıyla kurulan platformun³¹ adı konulurken, yine Karadeniz Bölgesinde HES karşıtı mücadele içindeki yerel hareketleri bölgesel ölçekte örgütleyen Derelerin Kardeşliği Platformu’ndan esinlenilmiştir. Böylece, yereldeki çevre hareketleri bölgesel ölçekteki şemsiye bir örgüt altında daha etkin biçimde hareket edebilecek ve seslerini duyurabileceklerdir.

Koşu Bandı Üretimi Kuramına göre yerel çevreci hareket “büyük ölçüde yerel ötesi medya etkisinin ürünüdür.” Vatandaşlar koşu bandı üretiminin etkilerini medyadan ve diğer sivil toplum örgütlerinden öğrenmektedir. Yerel çevre hareketleri kamuoyu dikkatini çekmede başarılıdır ancak doğal çevreyi korumada sınırlı başarı sağlayabilirler (Gould vd. 1996: 164, 190). Buna göre, Yeşil Yol Projesinde özellikle yol inşaatı ve meraların imara açılacak olması nedeniyle yerel ekosisteme verilecek zarar,³² inşaat süreci, yerel halkın görüşleri³³ ve yargı süreci³⁴ ulusal basında önemli ölçüde yer bulmuştur. Basının yanı sıra ulusal bir haber kanalında projenin özellikle Rize ayağındaki süreci ve yerel halkın tepkisini gösteren bir program³⁵ yayınlanmıştır. Trabzon, Rize, Artvin ve Gümüşhane’de çekilen yerel halkın ve hareketin diğer önde gelenlerinin katıldığı *Gözyaşı Yolu* belgeseli³⁶ proje karşıtı mücadeleyi çeşitli festivaller yoluyla medyaya ve ülkeye taşımada önemli bir görsel kaynak teşkil etmektedir. Projeye karşı alandaki direniş de medyada yer bulmuştur. 2 Temmuz 2015’te yol çalışması başladığında yerel halk toplandığında ulusal ölçekte destek sağlamak için facebook, kari-

³¹ <https://gaiadergi.com/karadenizin-direnisine-yeni-bir-guclu-ses-yaylalarin-kardesligi-platformu/> (17.06.2016)

³² <http://www.radikal.com.tr/yenisoz/karadenize-bicilen-kefen-yesil-yol-1206753/> (22.06.2016)

³³ <http://www.hurriyet.com.tr/yesil-yol-un-duvarlari-yaylaları-ortadan-bolmeye-basladi-29743744> (23.06.2016)

³⁴ <http://www.hurriyet.com.tr/danistaydan-yesil-yol-projesine-yurutmeyi-durdurma-karari-40025006> (18.06.2016)

³⁵ <http://www.cnnturk.com/tv-cnn-turk/programlar/yesil-doga/yesil-yol> (17.06.2016)

³⁶ <http://www.medyatrabzon.com/yesil-yola-karsi-gozyasi-yolu-belgeseli-194111h.htm> (18.06.2016)

katür dergisi ve günlük gazeteler kullanılmıştır. Aynı gün gerçekleşen protestoda yayladan bir kadın sakinin askerlerin müdahalesi ile yere düşmesi ve medyaya yayılması ile Yeşil Yol karşıtı mücadele “ülke gündemine” girmiştir. Projeye karşıtı çıkan haberlerin yanında destek veren ve eylemcilere karşıtı tavır alan yayınlar da görölmektedir. Dahası yereldeki direnişe terör örgütünün destek verdiği iddia edilmektedir (Danış 2016: 36-77). Ayrıca yerel basında projenin doğanın korunarak kalkınmayı sağlayacağını belirten haberler de çıkmaktadır.³⁷

Sonuç ve Değerlendirme

Günümüzde çevre hareketleri çoğunlukla Yeni Toplumsal Hareketler Kuramı içinde maddi kaygıların aşıldığı, değer ve kimlik odaklı bir çerçeveden incelenmektedir. Küreselleşen kapitalizmin gerektirdiği sürekli büyümek zorunda olan bir ekonomik sistem, özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde refah artışını sağladığı kadar gelir dağılımı eşitsizliğine ve çevresel bozulmaya da neden olmaktadır. Bu süreci açıklamada ekonomik büyüme talebi ve doğa koruma kaygıları arasındaki çelişkiyi merkeze koyan Koşu Bandı Üretimi Kuramı öne çıkmaktadır.

1980’lerle birlikte başlayan ve 2000’lerde hızlanan Türkiye’nin ekonomik büyüme süreci için gerekli olan yol, enerji ve maden yatırımları özellikle kırsal bölgelerde yerel halkın yaşam alanlarını ve doğayı tahrip etmektedir. Bu çerçevede ortaya çıkan ve yayılan yerel çevre hareketleri, çevreciliğin geleneksel olarak kent kökenli doğal değerleri koruma kaygısının ötesinde yaşam alanı koruma kaygısını göstermektedir. Özellikle Karadeniz Bölgesindeki hidroelektrik ve termik santral ve maden projelerinden farklı olarak, yerel halka turizmin geliştirilmesi yoluyla ciddi oranda refah artışı vaat eden Yeşil Yol Projesi farklı bir konumdadır. Diğer örneklerde çoğunlukla yaşam alanı; Koşu Bandı Üretimi Kuramına göre kullanım değerleri tehdit altındayken Yeşil Yol projesi turizmin geliştirilmesi vaadiyle refah artışı olarak değişim değerleri vaat etmektedir. Bir yandan hayvancılık ve yayla kültürü niteliğindeki kullanım değerlerinin kaybedileceği kaygısıyla projeye karşıtı çıkılırken diğer yandan kitle turizminin getireceği refah artışı anlamındaki değişim değerleri talep edilmektedir.

Yeşil Yol Karşıtı hareket vaat edilen değişim değerlerinin getireceği refah artışına karşıtı Orta ve Doğu Karadeniz Yaylalarındaki mevcut kullanım değerlerini korumayı vurgulamaktadır. Rize-Ayder Yaylası ve Trabzon-Uzungöl örneklerinde olduğu üzere kitle turizminin yerel kültürü ve doğal yapıyı bozacağını öne sürmektedir. Bu kapsamdaki yerel çevre hareketi Koşu Bandı Üretim Kuramının öngördüğu biçimde değişim değerlerinin karşısında kullanım değerlerini korumayı seçmiştir. Yardımlaşmak amacıyla Yaylalar Platformu örneğinde bölgesel ölçekte örgütlenmiştir ve ulusal medyanın dikkatini çekerek etkinliğini artırıp yerelin ötesinde destek bulabilmiştir.

³⁷ <http://www.rizeninsesi.net/2014/05/07/karadeniz-yesil-yol-projesi-nedir/> (19.06.2016)

KAYNAKÇA

- ADAMAN Fikret, Bengi Akbulut ve Murat Arsel (2015). "Environmentalism of The Malcontent: Anatomy of an Anti-Coal Power Plant Struggle in Turkey", *The Journal of Peasant Studies*, 42(2):317-395. DOI: 10.1080/03066150.2014.971766.
- ARI Melek (2013). *Impact of Environmental Movements on Energy Policy-Making Process in Turkey: Case Studies of Loç Movement and Anti-Nuclear Movement*, Koç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- AYYILDIZ Tuğba (2015). *Doğal Kaynakların Korunması ve Sürdürülebilir Değerlendirilmesinde Sivil İnisiyatiflerin Rolü*, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Bil. Enst., Muğla (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- ÇOBAN Aykut (2004). "Community-based Ecological Resistance: The Bergama Movement in Turkey", *Environmental Politics*, (13) 2: 438-460.
- DANIŞ Timur (2016). *Yeşil Yol'a Karşı Samistal'de 50 Gün*, İstanbul: Cadde Yayınları.
- DIANI Mario ve Paolo R. Donati (1999). "Organisational Change in Western European Environmental Groups: A Framework for Analysis", *Environmental Politics*, 8 (1): 13-34.
- DÖNMEZ Emre (2013). *Political Ecology of Small Hydraulic Power Plant Constructions in the Province of Rize*, Boğaziçi Üniversitesi, Çevre Bilimleri Enstitüsü, İstanbul (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- DURAL Baran (2008). "Türkiye'de Çevreci Harekete Sağlanan Destek ve Yeşil Siyaset", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (10) 2: 190-216.
- ERYILMAZ Çağrı (2012). *Social Ecology Challenges Environmental Participation: HES Opposition Cases in Turkey*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- FISHER Dana R. (2002). "From the Treadmill of Production to Ecological Modernization? Applying a Habermasian Framework to Society-Environment Relationships", *Research in Social Problems and Public Policy* 10: 53-64. DOI: 10.1016/S0196-1152(02)80006-0.
- GOULD Kenneth A., David N. Pellow ve Allan Schnaiberg (2003). "Interrogating The Treadmill of Production: Everything You Wanted to Know About The Treadmill, But Were Afraid to Ask" Çevre ve Koşu Bandı Üretimi Sempozyumunda sunuldu, 31.10-01.11 2003, Wisconsin, ABD.
- GOULD Kenneth A., Allan Schnaiberg ve Adam S. Weinberg (1996). *Local Environmental Struggles: Citizen Activism in the Treadmill of Production*, New York: Cambridge University Press.
- HAMSİCİ Mahmut (2010). *Dereler ve İsyanlar*, İstanbul: Nota Bene.
- HANNIGAN John (2006). *Environmental Sociology*. Londra: Routledge.
- HESSI David J. (2003). "The Green Technopole and Green Localism: Ecological Modernization, The Treadmill of Production, and Regional Development." Çevre ve Koşu Bandı Üretimi Sempozyumunda sunuldu, 31.10-01.11 2003, Wisconsin, ABD.

- MACIONIS John J. (2012). *Sosyoloji*, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- KADİRBEYOĞLU Zeynep (2005). "Assessing the Efficacy of Transnational Advocacy Networks", *Environmentalism in Turkey: Between Democracy and Development?*, Ed. ADAMAN F. ve M. Arsel, Aldershot: Ashgate.
- KADİRBEYOĞLU Zeynep (2010). "Yerel Direniş ve Değişim: Bergama Örneği", *Kadınlar Ekolojik Dönüşümde*, Editör: DEĞİRMENCİ Emet, İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi, 141-154.
- KILIÇ Selim (2002). *Çevre Korumada Yerel Girişimler (İnisiyatifler) ve Bergama Olayı*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- LONG Michael, Paul Stretesky & Michael Lynch (2014). "The Treadmill of Production, Planetary Boundaries, and Green Criminology", *Environmental Crime and its Victims: Perspectives within Green Criminology*, Editörler: SPAPENS Toine, Marieke Kluin ve Rob White, Farnham, UK: Ashgate, 263-275.
- LONGO Stefano B. ve Joseph Baker (2014). "Economy 'Versus' Environment: The Influence Of Economic Ideology And Political Identity On Perceived Threat of Eco-Catastrophe", *The Sociological Quarterly* 55 (2): 341-364. Doi: 10.1111/tsq.12052.
- MERTIG Angela G., Riley E. Dunlap ve Denton E. Morrison (2002). "The Environmental Movement in the United States", *Handbook of Environmental Sociology*, Editörler: DUNLAP Riley ve William Michelson, Westport: Greenwood Press, 449-481.
- ÖZEN Hayriye (2009). "Bergama Mücadelesi: Doğuşu, Gelişimi ve Sonuçları", *Atılım Üniversitesi, Kütüphane ve Dokümantasyon Müdürlüğü, E-Bülten*, 4. (http://ebulten.library.atilim.edu.tr/sayilar/2009-03/makale_04.html).
- PAKER Hande, Fikret Adaman, Zeynep Kadirbeyoğlu ve Begüm Özkaynak (2013). "Environmental Organisations in Turkey: Engaging the State and Capital", *Environmental Politics*, 22 (5): 760-778.
- SCHNAIBERG Allan, David N. Pellow ve Adam Weinberg (2002). "The Treadmill of Production and The Environmental State", *Research in Social Problems and Public Policy* 10: 15-32. DOI: 10.1016/S0196-1152(02)80004-7.
- STAGGENBORG Suzanne (2012). *Social Movements*, Oxford University Press: Kanada.
- ŞENDENİZ Özlem (2012). *Toplumsal Hareketler Repertuarının Dönüşümü: Fındıklı HES Muhalefeti Örneği*, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- TIKANSAK Osman (2012). *A Field Research on the Perceptions of Environmentalism in the Local Anti Small Hydropower Stations Resistance in Turkey: The Case of Fındıklı and Şavşat Regions*, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).